

Martyna Szczęotka
Akademia Ignatianum w Krakowie

Tendencje i kierunki zmian we wczesnej edukacji dziecka

Trends and Directions of Changes in
Early Childhood Education

Recenzja książki:

*Efektywność edukacji wczesnoszkolnej.
Wybrane aspekty*, red. Teresa Parczewska,
Wydawnictwo Uniwersytetu
Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2016

Wczesna edukacja dotyczy istotnego etapu życia każdego człowieka. Ten konstytutywny „rozdział” życia dziecka wymaga wysokiej jakości edukacji, kompetentnych nauczycieli, optymalnych rozwiązań organizacyjno-metodyczno-programowych oraz systematycznego przygotowania go do aktywnego i dalszego uczestniczenia w realnym świecie społeczno-kulturowo-informacyjnym¹. Jednakże rzeczywistość szkolna jest zupełnie inna od tej zakładanej przez twórców reform oświatowych i nie budzi entuzjazmu. Powszechnie uważa się, że placówki edukacyjne bardzo słabo skuteczniają pokładane w nich nadzieje i deklarowane zadania.

W prezentowanej pracy znajdują się rozważania pracowników naukowych Zakładu Dydaktyki Wydziału Pedagogiki i Psychologii UMCS w Lublinie dotyczące tego, jaka jest współczesna szkoła i jakie kompetencje posiada dziecko kończące pierwszy etap edukacji szkolnej. Autorzy przeprowadzili badania na przełomie maja i czerwca 2015 roku w kilkunastu szkołach podstawowych na terenie Lublina i województwa lubelskiego. Wyniki ich badań zostały zaprezentowane w niniejszym opracowaniu.

¹ J. Karbowniczek, A. Klim-Klimaszewska, *Edukacja wczesnoszkolna w teorii i praktyce. Wybrane aspekty*, Kraków 2016, s. 10.

Publikacja składa się z dwu części i aneksu, w którym znajdują się wykorzystywane podczas badań narzędzia badawcze. Pierwszą część zatytułowano *Rozwój i edukacja dziecka w wieku wczesnoszkolnym*. Znajdują się tutaj trzy artykuły. Pierwszy zatytułowany *Dziecko w wieku wczesnoszkolnym i jego rozwój* zawiera prezentację rozwoju dziecka kończącego edukację wczesnoszkolną w zakresie funkcjonowania poznawczego, emocjonalnego oraz społecznego. Autorka zwróciła uwagę, że dzieci kończące edukację wczesnoszkolną prezentują niejednolity obraz osiągnięć i rozwoju w zakresie poszczególnych funkcji, co wskazuje na ogromną ich różnorodność i indywidualizm, uwarunkowany zarówno czynnikami endogennymi i kontekstem wewnętrznym rozwoju, jak i czynnikami egzogennymi, składającymi się na rozbudowany i bogaty rozwojowy kontekst zewnętrzny.

W tej części na uwagę zasługuje również tekst K. Kusiak *Uczenie się uczenia*. Zauważono w nim, że permanentne uczenie się to jedna z niewielu możliwych racjonalnych odpowiedzi człowieka na wymagania, jakie stawia przed nim niezwykle złożony i dynamicznie zmieniający się świat. W związku z tym jednym z ważniejszych zadań współczesnej szkoły jest przygotowanie uczniów do uczenia się, tj. kształtowanie kompetencji uczenia się oraz jej internalizacyjnego aspektu, czyli poczucia kompetencji. Dowiedziono, że warunkiem skuteczności podejmowanych działań jest rozumienie natury tego procesu, rozpoznanie jego determinant, typów wiedzy i dróg ich nabywania (s. 11).

Osiągnięcia dziecka kończącego edukację wczesnoszkolną to tytuł części drugiej, zawierającej sześć rozdziałów.

W artykule *Sprawność językowa uczniów klasy trzeciej szkoły podstawowej* – Z. Małyszuk przybliży zagadnienie sprawności językowej w kontekście kompetencji językowej i komunikacyjnej. Autorka przedstawiła istotne cechy odmiany mówionej i pisanej języka. Omówiła podstawowe formy wypowiedzi w klasach I–III. Następnie zaprezentowała wyniki badań. Materiałem do analizy były teksty pisane uczniów klas trzecich szkoły podstawowej, które dały podstawę do sformułowania wniosków. Autorka zauważyła, że umiejętność tworzenia wypowiedzi pisemnej przez uczniów kończących klasę trzecią szkoły podstawowej nie należy do ich mocnych stron. Nie bez znaczenia jest dość krótki okres posługiwania się językiem pisany jako narzędziem porozumiewania. Opanowanie tej odmiany skupiało się prawdopodobnie bardziej na wymiarze technicznym niż semantycznym czy krytyczno-twórczym. Częściej uczniowie „wypełniają” ćwiczenia, niż układają własne teksty. Prawdopodobnie rzadko mają okazję do ćwiczeń redakcyjnych na podstawie swoich prac pisemnych. To niewątpliwie ma znaczenie w uzyskiwaniu sprawności w posługiwaniu się językiem pisany.

W kolejnym rozdziale zatytułowanym *Osiągnięcia matematyczne uczniów klasy trzeciej*, ukazano obraz osiągnięć matematycznych dzieci kończących edukację wczesnoszkolną. Autorki wykorzystały podczas badań test, który składał się z 17 zadań

reprezentujących czynności z zakresu trzech bloków tematycznych istotnych dla wczesnoszkolnej edukacji matematycznej uczniów. Dotyczyły one techniki rachunkowej, rozwiązywania zadań tekstowych standardowych i niestandardowych. Uzyskane wyniki mogą budzić niepokój. Okazało się bowiem, że najwięcej badanych uczniów charakteryzuje się średnim poziomem umiejętności matematycznych, jak również duża grupa uczniów prezentuje niski poziom powyższych umiejętności.

Kompetencje przyrodnicze uczniów kończących edukację wczesnoszkolną to tytuł tekstu T. Parczewskiej. Autorka zaznacza, że edukacja przedszkolna i szkolna obok wychowania wyniesionego z domu stanowić powinna podstawowy czynnik kształtowania postaw proekologicznych. Obecnie, w obliczu kurczących się bezpośrednich przeżyć związanych z przyrodą, dzieci potrzebują impulsów, aby wykształcić w sobie pozytywny stosunek do przyrody i otoczenia. Niestety coraz mniej nauczycieli podejmuje trud, a nawet ryzyko organizacji i prowadzenia zajęć w terenie. W przyrodzie i poprzez przyrodę człowiek nabywa wiedzy, doskonali umiejętności oraz poznaje świat wartości, bez których jego rozwój byłby niepełny. Właściwa troska o środowisko idzie w parze z troską o rozwój życia duchowego (s. 158). W miejsce bezdusznej nauki – jak stwierdza S. Michałowski – „postrzegającej świat jako wielki mechanizm zegarowy, potrzebne jest myślenie holistyczne, ekologiczne, ewolucyjne. Potrzebne jest kształtowanie wrażliwości, odpowiedzialności i solidarności z otaczającym światem”². Zaprezentowane wyniki badań odnoszące się do kompetencji przyrodniczych dzieci kończących edukację wczesnoszkolną ujawniają znaczne braki w wiedzy oraz umiejętnościach efektywnego rozwiązywania problemów. W wielu przypadkach wskazują na bezradność uczniów wobec zadań, które wymagają projektowania, prognozowania jak również krytycznego myślenia. Wydaje się, że powyższe trudności stanowią konsekwencje pewnych zaniedbań w pracy nauczyciela, a także popełnionych błędów metodycznych w realizowanych zagadnieniach przyrodniczych. Reasumując, autorka zwraca uwagę, iż koniecznym jest wypracowanie nowego stylu kształcenia przyrodniczego oraz syntetycznego, poznawczo-przeżyciowego modelu nauczania przyrody.

We współczesnej edukacji dzieci dużą wagę przywiązuje się do kwestii ich bezpieczeństwa. Jednym z istotnych obszarów tego bezpieczeństwa jest zagadnienie kontaktów społecznych dzieci z nieznanymi, które w życiu codziennym są nieuniknione i w większości zupełnie naturalne. Tekst pt. *Kompetencje społeczne dzieci w zakresie dostrzegania zagrożeń w kontaktach z nieznanymi*, opracowany przez K. Kruszkę, zawiera diagnozę kompetencji miejskich dzieci kończących klasę III szkoły podstawowej w zakresie świadomości istnienia potencjalnych zagrożeń w kontaktach społecznych z osobami nieznanymi. Przedstawione w tym opracowaniu analizy wyników badań

² S. Michałowski, *Dziecko. Przyroda. Wartości*, [w:] *Dziecko w świecie przyrody*, red. B. Dymara, S. Michałowski, L. Wólman-Mazurkiewicz, Kraków 1998, s. 110.

skłaniają do stwierdzenia, że zakres edukacji ukierunkowanej na bezpieczeństwo dzieci w niektórych przypadkach nie jest wystarczający. Wprawdzie większość wykazuje się wiedzą o potencjalnych zagrożeniach i deklaruje właściwą postawę w relacjach z osobami obcymi, jednakże istnieje grupa trzecioklasistów, która nie dostrzega szeregu zagrożeń. Stąd też rodzice, nauczyciele i wychowawcy powinni mieć to na uwadze i dokładać wszelkich starań, aby dzieci nie tylko nabyły świadomość istniejących zagrożeń, ale też nauczyły się ich unikać oraz umiały sobie radzić, gdy z takimi sytuacjami przyjdzie im się zmierzyć.

Niniejsza praca jest interesującą i ważną publikacją dokumentującą przemiany w procesie kształcenia i wychowania najmłodszych. Wiele kwestii jedynie zasygnalizowano, wymagają one zarówno rozwinięcia teoretycznego, jak i poszerzenia analiz empirycznych ilościowych i jakościowych. Publikację można polecić szerokim rzeszom czytelników: studentom, nauczycielom i metodykom, pracownikom naukowym, a także licznym podmiotom decydującym o obecnej i przyszłej praktyce edukacyjnej.

Bibliografia

- Karbowniczek J., Klim-Klimaszewska A., *Edukacja wczesnoszkolna w teorii i praktyce. Wybrane aspekty*, Akademia Ignatianum w Krakowie Wydawnictwo WAM, Kraków 2016.
- Michałowski S., *Dziecko. Przyroda. Wartości*, [w:] *Dziecko w świecie przyrody*, red. B. Dymara, S. Michałowski, L. Wolman-Mazurkiewicz, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 1998.

ADRES DO KORESPONDENCJI

ADDRESS FOR CORRESPONDENCE

dr Martyna Szczotka
Akademia Ignatianum w Krakowie, Wydział Pedagogiczny
e-mail: martyna.szczotka@ignatianum.edu.pl